

Ефективним тактичним прийомом, що допомагає усунути емоційне напруження, є бесіда на сторонню тему, яка не відноситься до предмету допиту. Але для цього слідчому необхідно правильно обрати тему для бесіди, враховуючи інтереси неповнолітнього допитуваного, його захоплення, рівень загальної культури. При бесіді слідчий може встановити тип пам'яті, вид відтворення, стан органів чуття та інші дані, які істотно впливають на оцінку свідчень. За результатами проведеного нами анкетного опитування слідчих прокуратури та органів внутрішніх справ Івано-Франківської області, 29,4% респондентів вказали, що використовували бесіду на сторонню тему як прийом для встановлення психологічного контакту.

Встановленню психологічного контакту може сприяти демонстрація слідчим поінформованості про обставини життя допитуваного, його інтереси; роз'яснення допитуваному суті його процесуального становища, демонстрація перспектив ситуації, що склалася, переконання в необхідності надання допомоги органам розслідування; роз'яснення наслідків вчиненого злочину; роз'яснення значення щирості розкаяння, інших пом'якшуючих обставин. Усі ці прийоми повинні використовуватись слідчим з урахуванням конкретної ситуації. 56,95% опитаних нами слідчих вказали, що використовували для налагодження психологічного контакту прийом роз'яснення значення правдивих показань і зізнання у вчиненні злочину.

Важливим способом встановлення психологічного контакту з неповнолітнім є роз'яснення змісту, цілей слідчої дії, яка проводиться з його участю.

Таким чином, встановлення психологічного контакту з допитуваним неповнолітнім вимагає від слідчого володіння і використання психологічних знань. На сьогодні використання спеціальних психологічних знань відбувається на інтуїтивному (буденному) рівні. Тому залучення психолога під час підготовки та проведення допиту неповнолітнього дозволить слідчому, правильно визначити вікові особливості, індивідуально-психологічні якості неповнолітнього допитуваного і тим самим ефективніше і швидше налагодити психологічний контакт із ним.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П. Д. Процесуальні та криміналістичні проблеми дослідження обвинуваченого (проблеми комплексного вивчення особи обвинуваченого в стадії попереднього слідства): монографія / П. Д. Біленчук – К.: Атіка, 1999. – 352 с.
2. Каневский Л. Л. Расследование и профилактика преступлений несовершеннолетних / Л. Л. Каневский. – М., 1982. – 112 с.
3. Коновалова В. О. Правова психологія: навч. посібник / В. О. Коновалова. – Х.: Основа, 1996. – 184 с.
4. Криміналістика / Заред В. Ю, Шепітька. – К.: ІнЮре, 2001. – 682 с.
5. Мосова І. М. Психологічний контакт у професійному спілкуванні оперативних співробітників правоохоронних органів / І. М. Мосова. – К.: Алефа, 2001. – 58 с.

ОСОБИСТІСНІ КОНФЛІКТИ В ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Давидова О.В.,

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук

Проведення наукових досліджень в межах юридичної психології та узагальнення одержаних результатів повинне стати одним із чинників удосконалення діяльності співробітників основних фахових напрямів системи МВС України. Повною мірою це стосується діяльності експертно-криміналістичних підрозділів, адже її ефективність залежить не лише від належного оснащення науково-технічними засобами та новітніми

технологіями, але й від рівня професійної, зокрема, професійно-психологічної підготовки працівників.

Експертно-криміналістичній діяльності притаманні специфічні психологічні особливості, що характеризують її як особливий різновид правоохоронної діяльності, який полягає в провадженні судових експертиз, криміналістичному забезпеченні слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. До таких психологічних особливостей належать інтелектуальний, творчий характер діяльності; висока проблемність і надзвичайна різноманітність завдань, що вирішуються та методів, що застосовуються; обмеження області пошуку запитаннями, поставленими перед експертами, та матеріалами кримінальної справи, що стосуються предмету експертизи [5, с.27]. Найбільш суттєвими соціально-психологічними чинниками є індивідуальний характер праці, високий рівень службової відповідальності, інтенсивні стосунки зі співробітниками при їх переважній опосередкованості неформальними зв'язками.

Наведена психологічна характеристика у поєднанні з конфліктними чинниками, притаманними правоохоронній діяльності загалом [3, с.48], містить у собі конфліктну сутність експертно-криміналістичної діяльності, хоча на перший погляд це може бути непомітним.

Особистісні конфлікти поділяють на когнітивні, мотиваційні та рольові [1, с.146]. Такий поділ є досить умовним, адже кожний конфлікт може бути детермінований різними чинниками та в своїй динаміці може змінювати свій різновид. Когнітивний дисонанс, тобто відчуття конфлікту між власною думкою експерта та думкою групи, може виникнути при провадженні досліджень групою експертів. Він посилюється такими чинниками як значно менший професійний досвід експерта у порівнянні з досвідом інших членів групи; висока авторитетність окремих членів групи; значна складність експертних завдань; дефіцит інформації про осіб, які входять до складу групи; емоційно-вольовий вплив неформального лідера; збільшення кількості членів експертної групи (принаймні до 4 осіб) та ін. [2, с.74]

Когнітивні конфлікти експерта-криміналіста зумовлюються, крім наведених, такими чинниками: недостатність аналізу матеріалів, які надійшли для дослідження; довольна інтерпретація ознак порушення логічного зв'язку між висновками та підставами для них [4, с.92]. Зазначені чинники, надаючи особистісному конфлікту деструктивної спрямованості, зрештою, можуть призвести до експертних помилок.

Саме обґрунтованість висновків є одним із основних критеріїв, які визначають ефективність судово-експертної діяльності. Спростувати їх найбільш реально за висновками повторної експертизи (крім того, це можливо за рішенням суду на підставі оцінки сукупності інших доказів, і за результатами рецензування висновку). Проведення повторної експертизи (як і участь в якості спеціаліста у повторній слідчій дії) в свою чергу може спричинити мотиваційний особистісний конфлікт. Цей конфлікт проявляється у переживанні експертом-криміналістом нерішучості, почуття психологічного дискомфорту, моральної незручності, особливо якщо його попередником був товарищ по службі, старший за віком або службовим становищем. У наведеній ситуації спостерігається наявність і рольового конфлікту, коли роль експерта-криміналіста суперечить ролі друга.

Іншим критерієм ефективності судової експертизи є характер висновків експерта, адже лише категоричний висновок має доказове значення. Тому особистісний конфлікт за таких обставин зумовлюється прагненням дати відповідь у категоричній формі за відсутності такої можливості, посилюється усвідомленням особистої відповідальності за зроблений висновок.

Великого значення в експертному дослідженні набуває ініціатива експерта, яку формалізувати як показник ефективності експертного

дослідження вкрай складно. Прояв ініціативи пов'язаний із мотиваційним особистісним конфліктом, в даному випадку – між професійним обов'язком і професійною зацікавленістю. Хоча експерти мають право, наприклад, ініціювати відповіді на питання, що не були поставлені слідчим, трапляються випадки, коли вони цього не роблять за об'єктивними (значна завантаженість, нестача часу) чи суб'єктивними (не хочуть виконувати зайву роботу) причинами.

Крім того, напевне, основний мотиваційний конфлікт полягає у тому, що переважна більшість експертів-криміналістів високо оцінюють соціальну значущість професії, її престижність, вважають свою роботу потенційно цікавою, вбачають перспективи професійного зростання, але в той самий час лише третина бажає підвищувати свою професійну кваліфікацію, рівень професійної мотивації у працівників невисокий, а більшість із них не задоволена своїм нинішнім статусом.

Знання причин, механізмів утворення та розвитку особистісних конфліктів в експертно-криміналістичній діяльності є необхідною умовою їх подолання чи, принаймні, спрямування в конструктивне русло. Не завжди йдеться про викорінення конфліктів. Адже сама експертна ситуація має конфліктну сутність: її вихідні дані є недостатніми для досягнення кінцевої мети (дати відповідь на запитання). Активне перетворення вихідної ситуації шляхом адекватного вибору та застосування в належній послідовності відповідних методів і методик зменшує та виключає її проблемність.

Тому окреслені закономірності повинні бути враховані при здійсненні професійного психологічного відбору, визначенні основних напрямів та засобів формування психологічної готовності до експертно-криміналістичної діяльності в системі МВС України.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О.М., Скакун О.Ф. Юридична деонтологія: Підручник - Харків: Вид-во НУВС, 2002.

2. Березин В.Ф., Ковальчук З.А., Меленевская З.С. Психологические аспекты формирования и организации деятельности комиссий экспертов, проводящих комплексную экспертизу. Сб. «Криминалистика и судебная экспертиза» Вып. 31, 1985.

3. Конфліктологія: Навч.-метод. посіб. / Б.І. Бараненко, Л.І. Казмиренко, В.Г. Андросюк та ін.; За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003.

4. Липовский В.В., Меленевская З.С. Психологические и тактические аспекты проведения консультаций при судебно-почерковедческих исследованиях, Сб. «Криминалистика и судебная экспертиза» № 40, 1990.

5. Тимошенко Ю.П. Організаційно-методичні та психологічні засади вдосконалення діяльності працівників експертно-криміналістичних підрозділів МВС України: Дис... канд. юрид. наук: 19.00.06/Національна академія внутрішніх справ України. – К., 2001.

УПРАВЛІНСЬКИЙ ВПЛИВ НА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗАКОНОСЛУХНЯНОЇ ТА ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ

Волошина О.В.,

доцент кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ,
ЗВАННЯ, СТУПІНЬ

Правопорядок в регіоні, ступінь його поліпшення являють собою головний результат діяльності органу внутрішніх справ. Виконанню цього завдання перешкоджає проблема вивчення та оцінки психолого-педагогічних чинників законотрухняної та протиправної поведінки населення регіону. При вивченні та оцінці обстановки в регіоні, як показує досвід, слід звернути увагу на:

- соціально-психологічні явища, які відіграють роль тла оперативної обстановки;
- соціально-психологічні явища, які мають особливе кримінологічне